

PÖSZESÉG

A beszédet nem örököljük, hanem *gyermekkori környezetünktől tanuljuk*. Ebben a tanulási folyamatban meghatározó szerep jut a szülőknek. A meleg, *szeretetteljes családi háttér*, a *jó anya-gyermek kapcsolat* és a *helyes beszédpélda* feltétele a kisgyermek egészséges beszédfejlődésének.

A legjobb környezeti hatások között felnövő gyermek beszédében is előfordulhatnak azonban zavarok. Sok hátránytól és szenvedéstől szabadítjuk meg gyermekeinket, ha idejében felismerjük és javítjuk beszédhibájukat.

Tanácsadó füzetünkkel segíteni szeretnénk a szülőket, s rajtuk keresztül gyermekeiket. Tájékoztatást adunk a legfontosabb tudnivalókról, elsősorban arról, *mit tehet a szülő* azért, hogy gyermeke beszéde javuljon.

KEDVES SZÜLŐ! Igen fontos, hogy gyermeke beszédhibáját ne élje meg tragédiaként. A gyermek az élet legnagyobb csodája. Erényeivel és hibáival együtt egyszeri és megismételhetetlen. *Fogadja hát el olyannak, amilyen, szeresse feltétel nélkül!*

Az idejében felismert beszédhiba jó eséllyel gyógyítható. A speciális foglalkozásokon a logopédus megtanítja a szükséges mozgásokat, de a javulás fontos segítője az odafigyelő szülő, aki hitével, kitartásával, szerető támogatásával gyermeke mellé áll. A gyermek, a szülő és a logopédus bizalomteli együttműködése feltétlenül eredményt hoz.

Sok sikert kívánunk!

Forrás: Tanácsadó és terápiás tájékoztató beszédhibás gyermekek szüleinek - Tárogató Kiadó, Budapest, 1994.

A leggyakrabban előforduló beszédhiba, hiszen a beszédzavarral küszködő gyermekek mintegy 70%-a ebbe a csoportba tartozik. Ezeknek a gyermekeknek a többsége jó értelmi képességű, de a pöszeség lehet az értelmi fogyatékoság kísérő tünete is.

A hangképzési, az artikulációs hibák kiterjedhetnek egy hangra, de érinthetik a hangsor szinte valamennyi tagját. Ilyenkor a beszéd teljesen érthetetlen lesz. Attól függően, hogy a **torzítások**, a **helyettesítések**, a **kihagyások** hány hangra terjednek ki, beszélhetünk részleges, vagy általános pöszeségről.

A kisgyermeknél a pontatlan beszéd még a beszédtanulás természetes velejárója, ezt **élettani beszédhibának** nevezzük. Kórossá akkor válik, amikor a későbbi életkorban már folyékonyan, de hibás artikulációval beszél a gyermek. Ennek időpontja egyénenként változó, függ attól, hogy mikor kezdett el beszélni a gyermek. Kb. 4 éves kor körül lehet meghúzni azt a határt, amikor már tanácsos a szakember véleményét kikérni a gyermek beszédével kapcsolatban. Fő követelmény, hogy az iskolakezdésre a gyermek tökéletes artikulációval, nyelvtanilag helyesen, jó hangsúlyozással és megfelelő ritmusban beszéljen.

A pöszeség okai

1. A beszédszervek fejlődési rendellenességei:

- az ajkak, a szájpadlás sérülései: bénulás, műtét utáni hegesedés
- fogzónási rendellenességek: foghiány, bulldog vagy mélyharpás (Ezek a rendellenességek gyakran az ujjszopás következményei, amelyek fogszabályozással szépen korrigálhatóak.)
- A nyelv rendellenességei: túl kicsi, vagy túl nagy nyelv, rövid ill. lenőtt nyelvfék, bénulások.

2. A halláscsökkenés:

A beszéd utánzás révén alakul ki, amelynek elengedhetetlen feltétele az ép hallás.

3. A hallási megkülönböztető képesség gyengesége:

A beszédhibás gyermek nem észleli az egyes hangok közötti különbséget.

4. A motoros fejletlenség, ügyetlenség:

Ezeknek a gyermekeknek a nagymozgásai is darabosak, ügyetlenül rajzolnak, rossz a kézügyességük. Érthető tehát, hogy a legfinomabb mozgásuk, a beszédük is sérült lesz.

5. Az öröklés jelentős szerepet játszhat a beszédhiba kialakulásában.

Vannak ún. beszédgyenge családok, ahol több generáción keresztül későn és nagyon hibásan tanulnak meg beszélni a gyermekek. Különösen a fiúknál figyelhető meg ez a jelenség. A megkésített beszédfejlődés 3 éves korig még nem nevezhető kórosnak, de tudni kell a szülőknek, hogy a másfél, kétéves kor körül lévő, normális beszédfejlődésű gyermeknek már érteni kell a beszédet és néhány szóval ki is kell tudni fejezni magát. A lányok általában előbb kezdenek el beszélni, mint a fiúk. Feltétlenül szakemberhez, logopédushoz kell fordulni, ha 3 éves korra nem alakul ki a beszéd. A logopédus megvizsgálja a gyermeket és szükség szerint további kiegészítő vizsgálatok elvégztetését javasolja a szülőknek (audiológiai, foniatríai, ideggyógyászati vizsgálatok).

6. Az ingerszegény, elhanyagoló, vagy rossz beszédpéldát nyújtó családokban sokkal gyakoribb a beszédhibás gyermek, mint a gondos, jó családi környezetben élők körében.

Tünetek

Hiba, ha a hangot:

- egy másikkal helyettesítik (pl.: kakas=tatas)
- torzítják (pl.: uvuláris, torokban képzett r hang)
- kihagyják: Szó elején nem ejti a hangot:
pl.: hajó helyett ajó
A szóvégi mássalhangzókat nem ejti:
pl.: ablak helyett abla

A szó közben lévő mássalhangzót elhagyja, ha az egy másik mássalhangzó mellett áll:

pl.: alma helyett ama

Orrhangzós színezetű lesz a beszéd, ha a hangok képzésénél az orron keresztül áramlik a levegő. (A magyar nyelvben csak az m-ny hang orrhangzós.)

Vannak gyerekek, akik önállóan jól ejtik a hangokat, de a szóban, vagy a folyamatos beszédben nem képesek helyesen képezni.

Általános pöszeségről beszélünk, ha a gyermek a mássalhangzók nagy részét és néhány magánhangzót is rosszul ejt. (10–18 hangot) A környezet számára ilyenkor már a beszéd megértése is nehézségbe ütközik, a beiskolázást pedig meg is akadályozhatja.) Ha ilyen sok hang hibás, a korrekciós munkát már 4–4 és fél éves korban feltétlenül el kell kezdeni, hogy iskolás korra rendeződjön a gyermek beszéde.

A leggyakoribb hibák a következők: Az egyes hangokat más hanggal helyettesítik: Pl.:

b	helyett	p			baba=papa
f	helyett	p	vagy	sz	fa=pa; sza
v	helyett	f	vagy	b	vonat=fonat; bonat
d	helyett	t			dió=tió
n	helyett	j	vagy	l	nap=jap; lap
l	helyett	j			liba=jiba
r	helyett	l	vagy	j	róka=lóka; jóka
s	helyett	sz	vagy	t	sál=szál; tál
zs	helyett	s	vagy	d	Zsuzsi=susi; dudi
cs	helyett	s	vagy	t	csacsi=sasi; tati
sz	helyett	t	vagy	s	szilva=tilva; silva
z	helyett	d	vagy	sz; zs	zizi=didi; sziszi; zszisi
c	helyett	t	vagy	cs; sz	cica=tita; csisza; zszisza
ty	helyett	t			tyúk=tuk
gy	helyett	t	vagy	d	gyufa=tufa; dufa
ny	helyett	n			nyúl=núl
k	helyett	t			kakas=tatas
g	helyett	k	vagy	d	gomba=kompa; domba

j	helyett	l	jó=ló
ü	helyett	u	üveg=uveg
ö	helyett	o	őzike=ózike
á	helyett	a	Ági=Agi
e	helyett	á	egy=ágy

Részleges pöszesség: A gyermek csak bizonyos hangokat, hangcsoportokat képez hibásan.

Pl.: l, r

sz, z, c, s, zs, cs

k, g

ty, gy, ny

Ezek enyhébb hibáknak számítanak, de nagyon zavaró is lehet a hangtorzítás, ami leggyakrabban a sziszegő hangoknál fordul elő (sz, z, c, s, zs, cs). Hibás ejtésüket **szigmatizmus**nak nevezzük.

Leggyakoribb fajtái:

- a **fogközi selypesség**: a nyelv a hangképzés alatt kicsúszik a két fogsor közé.
- az **oldalt képzett szigmatizmus**: a levegő a nyelv két oldalán áramlik ki. Ez nagyon csúnya színezetet ad az egész beszédnek.
- **paraszigmatizmusok**: a sziszegő hangokat felcserélik egymással. Az s=sz; a zs=z; a cs=c hanggal. Később ezeket a szavakat rosszul is írják. (pl.: só=szó)

Nagyon gyakori az **r hang hibás képzése** is. A sziszegő hangok helytelen ejtése után ez a legtöbbször előforduló beszédhiba. Az r hang a legnehezebben képezhető hang. Nagy artikulációs mozgásügyességet kíván. A gyermekek 4–5 éves korra tanulják meg. Leggyakrabban a **j** vagy **l** hanggal helyettesítik. A legfeltűnőbb torzítás az **uvuláris**, a **torokban képzett r** hang. Ez sokszor akkor alakul ki, amikor nem kellő szakértelemmel fognak hozzá a korrekciós munkához.

(Pl.: a szülő túlságosan erőlteti az r hang képzését.)

Néhány tanács a szülőknek

Nagyon fontos szerepe van a gyermek beszédfejlődésében az **anya-gyermek** között kialakult korai kapcsolatnak. Már a gögicselés, a gagyogás időszakában döntő jelentőségű az a „beszédkapcsolat”, ami kialakul az anya és a gyermek között. Ahogy az anya ösztönözni képes a gyermek hangbeli, majd a szóbeli megnyilatkozásait. A gyermek minden megnyilatkozását vidám, türelmes, örömteli reakcióval kell, hogy kísérelje. A gyermek felfogja és érzékeli a környezet válaszüzenetét, és ezeknek a tapasztalatoknak a birtokában tanul meg beszélni és sajátítja el a beszédviselkedési formákat.

A szülőnek mindig beszélnie kell a gyermekhez, mert nem igaz az a felfogás, hogy a csecsemő úgysem érti azt. Öltöztetésnél, fürdetésnél, játéknál kísérelje **beszéddel mindazt, amit csinálnak**. „Most fürdeni fogunk.” „Felöltözünk.” „Itt a finom ebéd, hám!” „Kérem a kockát!” „Itt van a labda.” stb.

A kisgyermek figyelve, utánzóképesége fokozatosan fejlődik. A 2. év elejére már tudatosan kezdi a beszédet használni. Természetes, hogy beszédsszervei még gyakorlatlanok, és hibásan, pöszén, esetleg dadogva beszél. Ezért nagy a környezet felelőssége, szerepe és feladata. Nagyon fontos, hogy a szülő mindig tiszta hangon beszéljen gyermekéhez. A későbbiekben sem szabad a gyermek hibás hangjait utánózni. Ha rossz beszédpéldát kap a gyermek, azt utánózza és így rögződnek a beszédhangjai. A szülőnek ügyelnie kell a beszéd dallamára, a helyes hangsúlyozásra is, mivel ez a gyermek helyes beszédritmusának kialakulására döntő befolyással lesz.

Lényeges a jobb megértés érdekében, hogy az anya mindig **egyszerű, rövid mondatokban** szóljon gyermekéhez. Türelmesen hallgassa végig, mindig legyen érdeklődő és bátorító. Ösztönözze a gyermek beszédkedvét. A zaklatott, ideges környezet károsan befolyásolja a gyermek beszéd- és személyiség-fejlődését.

Előfordul, hogy mindent megtesz a szülő a gyermekéért és az mégis beszédhibás lesz. Ekkor sem kell megijedni, hanem a 4–4 és fél éves – sok hangzót rosszul ejtő – gyermekkel forduljon tanácsért a logopédushoz. Ha szükséges, kezdődjék el a terápia minél előbb.

Biztató, hogy a pöszén beszélő gyermekek – a logopédiai foglalkozások hatására – szinte 100%-ban megtanulnak helyesen beszélni. Ehhez azonban együtt kell dolgozni a logopédussal. Meg kell fogadni tanácsait, útmutatásait. Az órákra rendszeresen el kell járni, otthon gyakorolni kell és így az eredmény sem fog elmaradni, még a legsúlyosabbnak tűnő esetekben sem.

A legfontosabb, hogy az iskolakezdéskor már tisztán, jól érthetően, nyelvtanilag is helyesen, jó ritmusban beszéljen a gyermek. Az olvasás-írás megtanulásának előfeltétele a jó beszéd. A hibás beszéd következményeképpen dyslexiássá, dysgráfiássá (olvasás-írás zavar) válhat a gyermek, ami a későbbiekben tanulási nehézségekhez, magatartási zavarokhoz vezethet.

